

мови, зрозуміло, але те, що творець «Імені рози» і «Маятника Фуко» – еталонних постмодерністських книг – так багато говорить про моральний борг, опрацьовує проблеми етики, вже не просто цікаво, схоже, тут щось не в порядку.

Список використаної літератури

1. Эко У. Пять эссе на темы этики / У. Эко ; пер. с итал. Е. Костюкович. – СПб. : Симпозиум, 2005. – 160 с.
2. Эко У. Быть интеллигентом в России – знак противостояния / У. Эко // Литературная газета. – 1998. – № 18–19. – 13 мая. – С. 3.
3. Уланов А. Дело техники / А. Уланов // Дружба народов. – 2003. – № 11. – С. 176–178.

Стаття надійшла до редакції 7.09.2014

J.S. Sabadash

AESTHETIC CONCEPTION BY U. EKO

The article views the aesthetic conception by a famous Italian scientist and writer U. Eko. There analyzed his book “Five essays on the topic of ethics”, where the author considers the problem of a modern society: wars, racism, fascism and nationalism, work by mass media, religious and out religious ethics. There stressed that the function of the intellectual is the reflection, critics, “protrusion of ambiguity and clarification”, and also there viewed ur-fascism - the term, that was introduced by U. Eko to define the ideology, which existed in all historical epochs in different forms.

Key words: *U. Eko, aesthetic conception, humanism, function of the intellectual, ur-fascism, intolerance, the search for a dialogue.*

УДК 024:324.15 (477)

А.І.Сидоренко

ЧИТАЧ ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ І ЙОГО БАЧЕННЯ РОЛІ І МІСЦЯ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ ПО ЗАДОВОЛЕННЮ ПОТРЕБ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ СУСПІЛЬСТВА

У статті дається характеристика читачів – представників національних меншин та діяльність публічних бібліотек по задоволенню їх потреб у 80-90-ті роки ХХ ст.

Ключові слова: *національна меншина, публічна бібліотека, інформаційні потреби національних меншин.*

Остання чверть ХХ століття пов'язана з другим за часом етапом посиленої уваги до ролі і місця бібліотеки у задоволенні потреб національних меншин. Він відноситься до середини 80-х років ХХ ст. і співпадає з активним процесом національного відродження, який забезпечує будь-якому етносу можливості сучасного цивілізованого розвитку, що базується на національній культурі. Активізація національного фактору спонукала науковців до вивчення питань про роль бібліотек і, перш за все, публічних, у вирішенні даних проблем. У публікаціях цього періоду висвітлювались питання ролі бібліотеки як центра національної культури, її зв'язків з національно-культурними товариствами, робота бібліотек з багатонаціональним складом населення, невідповідності фондів бібліотек національно-культурним потребам читачів [11;25;30]. Серед них значне місце посідають статті Т. Добко,

І. Даньшиної, А. Корнієнко, А. Макарової, В. Маркової, І. Сергєєвої, І. Шпака та ін. Характерною ознакою цих публікацій є те, що в них не тільки ставляться проблемні питання, а й визначаються окремі шляхи їхнього вирішення.

Метою статті є характеристика читача останньої чверті ХХ століття і його бачення ролі і місця публічної бібліотеки по задоволенню потреб національних меншин в системі соціальних комунікацій суспільства.

Треба відзначити, що у вирішенні проблеми забезпечення інформаційних потреб національних меншин особливе місце відводиться публічній бібліотеці. Вона, як і будь-який соціальний інститут, повинна «реагувати на зміни, які відбуваються в суспільстві, а успіх її діяльності залежить від готовності до своєчасних реакцій на ці зміни, від внутрішньої мобільності» [27,с.3]. Характер розвитку публічних бібліотек вимагає постійного оновлення змісту їх роботи, розширення аудиторії, врахування реальних потреб користувачів. На сторінках фахових видань обговорюється концепція розвитку бібліотечної справи в країні, фахівці намагаються визначити місце бібліотек на етапі розвитку суспільства. В узагальненому вигляді думки бібліотекознавців знайшли відображення в таких документах, як «Концепція розвитку бібліотечної справи в СРСР» (1990 р.), «Концепція розвитку бібліотечної справи в УРСР» (1991 р.). В них вимальовуються загальні риси поновленого образу публічної бібліотеки, яка буде спроможна задовольняти інформаційні потреби різних груп читачів: самоцінності як соціального інституту; самостійності в проведенні бібліотечної політики на основі власних програм, які будуть співвіднесені з місцевими умовами; гуманістична спрямованість всієї її діяльності і, перш за все, організація обслуговування читачів у відповідності до їх реальних потреб, інтересів і запитів; демократичність бібліотечного обслуговування; націленість на забезпечення доступності інформації.

У всіх концепціях щодо удосконалення розвитку бібліотечної справи велика увага приділяється масовій (публічній) бібліотеці як бібліотеці, що зазнає найбільш суттєвих структурних і змістовних змін. Довгі роки теорія і практика бібліотечної справи базувалася на моноідеології; бібліотеки розглядалися перш за все як опорні бази партійних організацій. Довгий період суворої регламентації діяльності бібліотек різних рівнів управління призвів до жорстких форм організації їх діяльності, уніфікованої до дріб'язків технології і, відповідним чином, неспроможності задовольняти динамічні суспільні потреби [27,с.2].

Згідно з концепцією публічної бібліотеки головною її змістовною відмінністю є орієнтація на конкретного читача, максимальне задоволення індивідуальних, особистісних потреб різних груп населення. Провідним критерієм оцінки діяльності публічної бібліотеки стає доступність її фондів і форм обслуговування всім категоріям користувачів [15,с.108].

Із змінами суспільної і культурної ситуації змінюється і статус даного соціального інституту, його функцій. В інтересах публічної бібліотеки превалює пристосування своєї діяльності до суспільних потреб. Вирішення цього завдання тісно пов'язане з реалізацією маркетингової концепції діяльності бібліотеки, основу якої складає пріоритет цінностей та інтересів конкретних користувачів [27,с.4]. Отже, об'єкт уваги публічної бібліотеки - реальні потреби читачів, незалежно від національності, рівня освіти тощо. Орієнтація на читача як на важливу фігуру в бібліотеці сприяє завоюванню його довіри, закріпленню позитивного ставлення до бібліотеки взагалі, створенню образу бібліотеки як соціального інституту, в якому зацікавлене суспільство [27,с.7]. Вільний доступ до інформації в бібліотеці відповідає не тільки процесу соціалізації широких верств населення, а й забезпечує широкі можливості спадкоємності культури. Обмеження доступу до інформації робить недоступними культурні пласти різних етносів, епох.

Слід відзначити, що підвищення національної свідомості у представників всіх національностей призвело до зростання попиту на інформацію щодо національно-

культурного життя. Тому в інформаційних потребах етнічних груп культурно-етносні особливості посідають значне місце.

Рівні права на доступ до інформації відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» мають всі громадяни України. Але незадовільний стан інформаційно-ресурсного забезпечення, що має місце в публічних бібліотеках цього періоду, свідчить, що реально ці права стосовно національних меншин ще не можуть бути забезпечені. По-перше, через слабку документну базу бібліотек, по-друге, - документний ринок, що не відповідає вимогам суспільства, по третє,- низький рівень організації бібліотечного обслуговування національних меншин.

Вивчення публікацій з теми дозволило зробити висновок, що сказане вище з усією відповідальністю усвідомлювалося бібліотекознавцями і соціологами і читацькі запити в області національної культури в тій чи іншій мірі вивчалися в ході соціологічних досліджень, які проводилися під керівництвом провідних бібліотек колишнього СРСР та України.

За радянські часи бібліотеки в ході своєї діяльності вирішували дві взаємопов'язані задачі: сприяли розвитку національної культури в своїй республіці і допомагали зближенню націй і народностей, які населяли нашу країну.

Проблеми функціонування національної книги і мови корінної національності у порівнянні з російською як мовою читання активно вивчалися в ході всесоюзних і республіканських бібліотекознавчих досліджень.

Дослідження 70-х років ХХ ст. про роль книги і читання в житті радянського суспільства дозволили вченим зробити висновки про прагнення людей до постійного читання, про провідну роль публічної бібліотеки в організації цього процесу. Здійснення цієї ролі публічною бібліотекою передбачало розвиток потреб суспільства у бібліотеках, задоволення і формування читацьких інтересів. Так, всесоюзне дослідження 70-х років «Книга і читання в житті радянського села» зафіксувало у 70 відсотків сільського населення двомовне читання, а 20 відсотків опитаних читали тільки однією мовою - українською або російською [16].

Мова документів, які комплектуються в бібліотеках, відображає мовну ситуацію в країні. За даними всесоюзних досліджень «Динаміка читання і читацького попиту в масових бібліотеках» (1980 - 1982 роках) рідною та російською мовами читають до 76% опитаних в Україні. Також встановлено, що з підвищенням освітнього рівня читачів знижується їх інтерес до творів української художньої літератури, яка за ступенем популярності займала лише третє місце. Читачі віддають перевагу сучасній російській художній літературі та зарубіжній класиці російською мовою [12].

Інше всесоюзне дослідження «Раціональне розміщення і дослідження бібліотечних ресурсів в країні» (1981 - 1985 роки) виявило, що в загальній кількості запитів читачів України 64,3% сягає на художню літературу російською мовою, і тільки 19,0% - українською [10].

У ході дослідження «Читання як фактор зближення культур народів СРСР» (1978 - 1984 роки) була встановлена орієнтація на рідну і російську літературу у 24 - 30% читачів України [10].

Таким чином, можна визначити, що високий відсоток корінного населення, яке не читає рідною мовою, - свідчення небезпечної тенденції забуття національних коренів. Перш за все, це пов'язано з художньою українською літературою, бо саме вона зберігає і примножує багатство національної мови як важливішого елемента неповторної культури даного народу.

Комплекс проблем, пов'язаних з відношеннями до етнічних груп у регіоні, починає привертати до себе увагу колективів дослідників у кінці 80-х років ХХ ст. Можна назвати у зв'язку з цим дослідження ДБ УРСР (нині Національна Парламентська бібліотека України)

«Стан бібліотечного обслуговування, читацькі потреби, запити і інтереси окремих національних груп населення республіки в місцях їх компактного проживання» (1988-1989 роки), а також розробку ДБ МРСР «Моделі ядра фондів масової бібліотеки в умовах розвитку мов національних меншин у республіці» (1989 р.).

В умовах розширення сфери застосування української мови, гармонійного розвитку національно - російської двомовності, більш повного задоволення культурних запитів громадян всіх національностей, що мешкають в Україні; дослідження НПБ України у вивченні національних запитів населення України і стан їхнього задоволення бібліотеками країни було вельми актуальним.

Дослідження ставило своєю метою визначення шляхів подальшої гармонізації міжнаціональних відносин бібліотечними засобами. Серед завдань, що мають інтерес з точки зору нашого дослідження, відзначимо наступні: поглиблення вивчення бібліотечного обслуговування неукраїнського населення, його читацьких запитів та інтересів, ступеня задоволення духовних потреб (читання літератури рідною мовою) нарівні з корінним населенням, обґрунтування черговості практичного рішення цих завдань [18].

Розроблена методика дозволила вивчити в базових регіонах склад національного населення, питому вагу окремих національних груп в його структурі, їх охоплення бібліотечним обслуговуванням в цілому і по категоріям (дорослі і діти), склад фонду і кількість в ньому літератури конкретного етносу, в тому числі на національній, українській і російській мовах, потреби в читанні творів рідною мовою і забезпеченність ними читачів.

У результаті порівняльного аналізу національного складу населення були встановлені 12 найбільш великих за чисельністю груп (не менше 10000 чоловік). Це, крім українців, росіяни, євреї, білоруси, молдовани, поляки, болгар, угорці, румуни, греки, німці, гагаузи, чехи. Дослідники відзначили, що процент охоплення бібліотечним обслуговуванням представників цих національностей досить нерівний, що більшою мірою породжено недостатньою увагою бібліотекарів до національного питання. Не всі бібліотечні керівники достатньою мірою володіли ситуацією, окремі спеціалісти самі ще знаходяться в полоні старих уявлень, недооцінюють складності і актуальності проблеми. Бібліотекарі не володіють термінологічним арсеналом проблеми, слабо знають літературу, яка глибоко аргументує нові підходи і тенденції в національних відносинах, у висвітленні сучасного стану і рівня культури міжнаціональних відносин, в тому числі на території свого регіону [18,с.78]. Так, в Закарпатті 58 - 73% угорського населення читає в бібліотеках, а в Арцизькому районі Одеської області тільки 11,6% болгар - читачі бібліотек.

Результати дослідження показали, що у фондах бібліотек повсюдно не вистачає національної літератури, практично повністю відсутні в бібліотеках видання албанською, гагаузькою, грецькою мовами, мовою кримських татар; вкрай слабе забезпечення літературою болгарською, німецькою, румунською і чеською мовами; дещо вища, але, з урахуванням високих читацьких потреб, теж вкрай недостатня кількість видань угорською мовою. Зафіксовано деякий незадоволений попит і на літературу білоруською мовою [18,с.78].

Потреба в читанні літератури рідною мовою, за результатами дослідження, проявляється по-різному: 85,7% опитаних угорців бажають читати художню літературу рідною мовою, 30 - 32% - суспільно-політичну, 32% - книги за фахом. У інших національних груп потреба в читанні рідною мовою виражається наступними даними: 43,7% у чехів, 36,8% - кримських татар, 28,7% - німців, 3,3% - греків, 2,4% - болгар [19,с.26].

За результатами дослідження було встановлено 3 основні причини незадоволеності багатонаціонального населення бібліотечним обслуговуванням: відсутність або недостатність в бібліотеках літератури рідною мовою; вкрай обмежений репертуар літературно-художніх журналів; дискомфорт бібліотечних приміщень.

Таким чином, дослідження «Стан бібліотечного обслуговування, читацькі потреби, запити і інтереси окремих національних груп населення республіки в місцях їх компактного проживання» вперше пов'язувало читацькі інтереси з національними та мовними особливостями читачів. Одержана фактографічна інформація про читацькі потреби та запити представників інших національностей, що проживають на території республіки виявила серйозні проблеми у задоволенні їх потреб на документи національними мовами.

Кінець 80-х- початок 90-х років ХХ ст. характеризувався значною активізацією соціологічних досліджень, що було обумовлено змінами в соціальному розвитку суспільства, переходом до цивілізованої державності, демократизацією, національним відродженням та гласністю.

Серед соціологічних досліджень цього періоду слід відзначити «Читацькі інтереси та попит на українську художню літературу в бібліотеках республіки» (1989 - 1990 роки), «Читацькі потреби та стан їх задоволення в ЦБС України» (1991 - 1992 роки), «Культурні запити і перспективи розвитку духовних потреб молоді України» (1992 рік). Метою дослідження «Читацькі інтереси та попит на українську художню літературу в бібліотеках республіки» стало виявлення глибинних процесів відродження національної культури шляхом вивчення стану читання української книги. Базами дослідження стали бібліотеки 4-х областей з різним національним складом (Тернопільської, Черкаської, Луганської, Одеської) та міста Києва. Була встановлена залежність обсягу фондів української художньої літератури від національного складу регіону; чим більше відсотків складають українці серед населення, тим більша питома вага національної книги у складі фондів художньої літератури бібліотек. Порівняння отриманих показників із запитами читачів виявило, що якщо невеликі за обсягом фонди української літератури в бібліотеках південного багатонаціонального регіону в основному відповідають читацьким запитам, то в західних областях її не вистачає.

Результати дослідження показують, що респонденти майже однаково звертаються до видань як українською (53,5%), так і російською (50,3%) мовами. В читанні ж національної художньої літератури переважає українська мова (90,8%). Треба відзначити, що тут чітко простежується регіональна специфіка, пов'язана з національним складом населених пунктів. Всередині регіонів активніше читають художню літературу в районах і сільських бібліотеках. Із загальної кількості читачів 6% беруть книги українських письменників російською мовою. Це переважно представники національних меншин, які компактно або дисперсно мешкають на території України.

Матеріали досліджень засвідчили низький інтерес читачів української художньої літератури, незадовільну якість комплектування фондів бібліотек та недостатню обізнаність бібліотечного персоналу з творами українських авторів. Разом з тим, в процесі вивчення виявлено регіональну специфіку співвідношення у національному складі жителів республіки, що зумовлює ступінь використання української літератури при наявності мовного бар'єру і пасивність уваги до неї читачів інших національностей. В цілому дослідження визначило потребу активної популяризації національної літератури та її поширення серед абонентів бібліотек [28].

Питання суверенності і становлення державності України, національно-культурного відродження і росту національної самосвідомості стали поштовхом для формування сучасного читацького контингенту бібліотек і їх потреб. Виникла необхідність простежити подальший розвиток тенденцій в читанні, які намітилися в 90-ті роки. Ця задача була здійснена в рамках соціологічного дослідження «Читацькі потреби і стан їх задоволення в ЦБС України (1991 - 1992 роки), що проводилось ДБУ.

Треба відзначити, що пробудження національної самосвідомості, відродження духовності, інтерес до культурної спадщини народу сприяє активізації читання літератури. За результатами даного дослідження виявлено, що половина опитаних читачів бажали й

отримали в бібліотеці літературу російською мовою (50% і 52%), українською - 45,8% і 46,6% . Літературу іншими мовами - 4,1% респондентів, а отримали тільки 1,5% , що пояснюється її недостатньою кількістю в бібліотеках. Дослідження дало можливість виявити певні тенденції, що характеризують масовість читання в бібліотеках України. Так, читацький попит має чітко виражену конкретність і тематичне оформлення. Найбільшим попитом користуються книги наступної тематики: всесвітня історія, історія України, козацтво, народні та релігійні свята, традиції та обряди, життя молоді тощо.

Аналіз читацького попиту юнацтва і ступінь його задоволення було здійснено в ході досліджень: «Молодий читач України», початок 90-х років (перший етап якого був пов'язаний з вивченням читацьких запитів молоді України і ступеня їхнього задоволення в бібліотеках України, 1990 - 1991 роки), і «Культурні запити і перспективи розвитку духовних потреб молоді України». Дослідженням були охоплені молоді люди віком до 30 років, які представляли всі національні групи молоді України.

Звернення молоді до бібліотеки пов'язано з процесом соціалізації: становленням світогляду, потреб освіти та самоосвіти, професійного удосконалення, дозвілля. Ця категорія читачів позбавлена можливості придбання літератури і тому бібліотека стає чи не єдиним джерелом одержання необхідної інформації [29,с.4]. Всупереч постійним ствердженням про те, що молодь менше читає і все більше уваги приділяє телебаченню, це вивчення показало, що в самооцінках молоді та їх дозвіллі читання книг, журналів, газет займає перше місце (65%) у порівнянні з недавньою ситуацією коли перше місце приділялося телебаченню і кіно.

Домінуючий мотив звернення молоді всіх національностей - потреба в так званому прагматичному читанні (за вимогами навчальних програм). У конкретному попиті, за даними дослідження, це читання займає понад 60%, у тематичному - 67,7%. У реальному читанні опитані молоді люди всіх національностей віддають перевагу зарубіжній та російській літературі (по 41,3% кожна), а українській - тільки біля 10%. Із загального обсягу прочитаних українських книг частіше зустрічається українська класика. Молоді читачі України останньої чверті ХХ ст. погано знають сучасну українську літературу, особливо поезію. До літератури народів колишнього СРСР звертається 5,2% читачів. Крім художньої літератури, коло читання молоді складають також (за ступенем значущості) навчальна, науково-популярна, довідкова література, публіцистика, видання на допомогу виробництву.

Матеріали проведених досліджень показують, що зростання потреб в читанні художньої літератури тісно пов'язане з ростом культури, процесами відродження національної самосвідомості, з пошуком свого призначення в суспільстві, духовних орієнтирів. Зміни, що відбуваються в суспільстві, дають для цього імпульс і пробуджують зростання інтереса до читання, і перш за все, художньої літератури.

Змінилося ставлення молодих читачів до функцій бібліотеки. Дослідження показало: лише 21,7% респондентів вважають, що бібліотека може обмежитися видачею літератури, а більшість опитаних (78,2%) зацікавлена в значному розширенні репертуару послуг, що надається бібліотекою. Молоді читачі всіх національностей уявляють бібліотеку культурним, духовним центром спілкування, проведення дозвілля.

Серед соціологічних досліджень з означеної проблематики початку 90-х років ХХст. чільне місце посідають дослідження НПБ України [5;18;19;23]. Вони торкалися в основному бібліотечного обслуговування тих груп населення, які проживають в Україні компактно.

Іншу мету ставила перед собою соціологічна служба Державної бібліотеки України для дітей, провівши дослідження «Бібліотечне обслуговування, читацькі потреби, інтереси та запити білоруського дитячого населення, яке проживає в Україні», адже білоруси є однією з найбільш представницьких національних меншин (1,3%) серед майже 110 національностей, що складають населення України.

Враховувалося те, що в новій соціокультурній ситуації дитяча бібліотека має зосередити увагу на реалізації своєї основної гуманістичної функції - засобами книги сприяти вихованню у дітей високих моральних якостей, орієнтацій, всебічно задовольняти їх читацькі потреби, уникати однобічного ідеологічного тиску. Адже протягом десятиліть діяльність бібліотек була заідеологізованою, орієнтованою на проведення в життя політики злиття націй і народів, стимулювання асиміляційних процесів [2]. У ході дослідження було виявлено структуру реальних запитів школярів різних вікових категорій; співвідношення між задоволеним і незадоволеним попитом на білоруську літературу незалежно від мови видання; відповідність якісного складу книжкових фондів читацьким потребам тощо. Базами досліджень були обрані бібліотеки Донецької, Рівненської областей та Республіки Крим як такі, де білоруси становлять досить значну частину населення. Перш за все дослідників цікавив ступінь інтересу самих читачів до білоруської літератури або літератури про Білорусь. Виявилось, що більшість опитаних (54,7%) не цікавляться історією, традиціями та культурою білоруського народу і не мають потреби у читанні літератури такої тематики. Майже така сама кількість читачів (52,8%) не виявили інтересу до білоруської літератури. Поряд з цим, слід відзначити, що 54,7% читачів вказали, що бібліотекарі ніколи не пропонували їм книги про Білорусь, твори білоруських авторів. Даний факт свідчить про те, що бібліотекарі в роботі з читачами, як правило, не беруть до уваги їх національність, і це при тому, що тема народознавства, відродження національних традицій займає сьогодні у діяльності бібліотек одне з провідних місць.

Дослідження виявило, що середній показник наявності білоруської літератури у фонді по всіх базовим бібліотекам складає 0,9%. Літератури білоруською мовою бібліотеки не мають взагалі. Білоруські періодичні видання бібліотеками не передплачуються. Більша половина опитаних (64,2%) не мають потреби читати рідною мовою, і тільки у 25% читачів є таке бажання. Негативно позначилася на процесі становлення національної самосвідомості дітей асиміляція білоруських родин. Діти не знають рідної мови і тому застосування двомовності в бібліотечній роботі з ними позбавлене сенсу. Окреме комплектування літератури білоруською мовою недоцільне з тих же причин [2,с.9]. Книжкові фонди досліджуваних бібліотек загалом, за свідченням читачів, відповідають їх потребам та запитам.

Проблеми міжнаціональних відносин викликають все більш пильну увагу бібліотечних фахівців. Це має прояв у вивченні інтересів національних меншин, які мешкають на окремій території, проблем їх бібліотечного обслуговування в регіональному аспекті. Так, в 1995 році Одеською обласною універсальною науковою бібліотекою проведено дослідження по вивченню інтересів і задоволення запитів читачів молдавської, болгарської, гагаузької національностей на книги і літературу на національних мовах [17].

Дослідницький колектив поставив своїм завданням розкриття культурних багатств національностей, вияв їх духовних потреб, а також вивчення реального попиту населення на книги національних письменників і літературу на національних мовах. Результати дослідження свідчать, що в бібліотеках Одеської області літератури болгарською, молдавською і гагаузькою мовами дуже мало, а та, що є в фондах бібліотек - використовується приблизно на 30 - 50 %. Ті ж проблеми з володінням рідною мовою, що і в інших регіонах України. Це обумовлюється тим, що на протязі десятиліть національна мова не вивчалася в школах, а тому низька культура володіння літературною мовою. Серед документної інформації, яка задовольняє національні інтереси, 81% респондентів на першому місці назвали газети, журнали і книги; на другому - радіо, телебачення. Переважна більшість респондентів відвідують бібліотеку з метою знайти цікаву літературу і обговорити будь-які книги, публікації. Ці дані підтверджують думки бібліотекознавців

[3;6;7;8;9;13;14;19;22] щодо зростання соціальної ролі бібліотеки, яка покликана за допомогою друкованих джерел залучати читачів до національної культури.

Отже, дослідження відзначили, що в умовах пробудження самосвідомості корінного і некорінного населення, посилення міжнаціонального спілкування, культурної взаємодії бібліотека здібна надати населенню допомогу у відродженні мовних традицій, у прилученні як до своєї національної культури, так і до культури інших народів. Так, основними питаннями, які обговорювалися на конференціях і семінарах з означеної проблеми кінця ХХ ст. були: координування роботи усіх ланок бібліотечної системи на різних рівнях; приведення фондів публічних бібліотек у відповідність із семантичними і мовними потребами читачів; значення книги і бібліотеки в збереженні і розвитку мовної самобутності етнічних груп; взаємодія бібліотек в мультикультурному середовищі; виховання культури міжнаціональних відносин засобами літератури; роль бібліотек в розвитку багатонаціональної культури і культур окремих народів; підготовка бібліотечних кадрів для роботи в поліетнічному регіоні.

Цікавим і необхідним в цей час стало дослідження В.Маркової, яка запропонувала модель бібліотечного обслуговування етнічних меншин України, державний рівень якої утворюють бібліотеки Міністерства культури і мистецтв України, де організаційними формами виступають окремі бібліотеки або структурні підрозділи бібліотек, які можуть бути, в залежності від профілю фонду полікультурними та монокультурними [20].

Демократизація суспільства спонукала перебудувати мережу бібліотек в державах, що стали самостійними, переорієнтувати їх діяльність на обслуговування населення рідною мовою, створити рівні умови для всіх груп населення, що відвідують бібліотеку незалежно від національності, віросповідання, партійної приналежності. Почався процес створення бібліотек, орієнтованих на забезпечення культурно-етносного, особливого в інформаційних потребах користувачів.

Як центр пропаганди багатонаціональної літератури, інтернаціонального виховання, місце спілкування людей, об'єднаних єдиними національними інтересами була створена в Києві ще в 1966 році бібліотека Дружби народів СРСР, фонд якої представлений 30 мовами народів колишнього Союзу. Робота бібліотеки була направлена на задоволення національно-культурних інтересів різних національно-етнічних груп, які мешкають у Києві. На засіданнях клубу «Сузір'я», що був створений на базі бібліотеки Дружби народів, представники різних національностей обговорювали хід перебудови, значення і необхідність «Закону про мови», усвідомлювали свої національні коріння, шукали одностумців. Так приходило розуміння спільності відродження культури всіх національностей, що живуть на Україні і вважають її своєю Батьківщиною [24,с.2].

В 1989 році в місті Києві була відкрита перша в Україні бібліотека, яка стала національно-культурним центром єврейського народу. Книжковий фонд бібліотеки комплектується більшою мірою за допомогою гостей міського єврейського товариства, представників державних, профспілкових, громадських організацій Ізраїля, Америки, Голандії, Франції.

Прикладом гармонізації національних відносин може стати обслуговування поляків у бібліотеці імені Д. Фурманова (Київ), німців - у бібліотеці імені Склярєнко; у бібліотеці ім. Л.Толстого працювало товариство татар; бібліотека імені Сомеда Вургун в Києві працювала спільно з азербайджанським культурно-просвітницьким товариством. На Півдні України, в місті Одесі, після 60-річної перерви, в 1994 році знов була відкрита міська єврейська бібліотека (на базі публічної бібліотеки №32), створена за допомогою американського розподільного комітету Джойнт і товариства єврейської культури. Тут функціонували абонемент єврейської літератури; відділ і музей іудаїки; універсальний абонемент, загальний читальний зал, книгосховище. Бібліотека обслуговувала в цей період три тисячі читачів, з яких біля 30% - євреї. Одним з основних принципів роботи бібліотеки стала її доступність

для всього населення міста незалежно від віку, національності, віросповідання і соціального стану. При бібліотеці був відкритий і університет єврейської культури, де читалися лекції з історії, єврейської літератури. Також при університеті працювали курси молодих екскурсоводів, які вчилися проводити екскурсії по єврейській Одесі. У бібліотеці регулярно організовувалися книжкові виставки, виставки художників Одеси. Активно співпрацювала єврейська бібліотека зі своїми колегами з Кишинева - єврейською бібліотекою імені Мангера. Таким чином, єврейська бібліотека, що була створена на базі публічної, поступово перетворюється в центр єврейської культури міста. Здійснює обслуговування болгарського населення бібліотека-філіал № 16 ЦБС для дорослих м. Миколаєва та ін.

Аналіз бібліотечного обслуговування національних меншин Півдня України показав, що в цьому регіоні воно здійснюється в основному, за допомогою публічних бібліотек на загальних засадах. Тільки в декількох публічних бібліотеках, росташованих в місцях компактного проживання, є спеціалізовані підрозділи.

Дослідження стану розробки питання про роль і місце публічної бібліотеки по задоволенню інформаційних потреб національних меншин дозволив дійти таких висновків: публічній бібліотеці належить провідне місце в системі соціальних комунікацій, що спрямовують свою діяльність на процес національного відродження, вони сприяють оновленню знань, пропагуючи кращі зразки національної художньої літератури. У своїй діяльності по національному відродженню публічні бібліотеки почали будувати свою діяльність, виходячи із загальних принципів, проголошених у «Концепції національного виховання» (1994р.): народності, культуровідповідності, етнізації виховного процесу [4]. Щоб «захищати культурну індивідуальність у світі, що швидко змінюється» [26,с.3], публічні бібліотеки повинні були визначити стратегії діяльності щодо обслуговування національних меншин, аби відповідати мінливим вимогам свого часу.

Список використаної літератури

1. Бібліотека і відродження української національної культури : зб. метод. матер. / Мін-во к-ри України, Ін-т підв. квал. прац. к-ри. – К.,1991. – 32 с.
2. Бібліотечне обслуговування, читацькі потреби, інтереси та запити білоруського дитячого населення, яке проживає в Україні (Інформ-аналіт. довідка за результатами соціологічного дослідження) / Мін-во к-ри України; ДБУ; Інформ. центр з питань к-ри та мистецтва; упор.: Медведєва В.М., Саватєєва О.Г. – К.,1993. – (Сер.: Бібліотекознавство. Бібліографознавство; Вип. 1).
3. Беляєв, О.І. Роль бібліотек у духовному відродженні національних меншин в Україні / О.І.Беляєв, Т.Г.Пилипенко // Наукова б-ка в сучасному соціокультурному контексті : міжнар. наук. конферер.,12-15 жовтня 1993. Ч.1. / АН України; ЦНБ ім. В.І.Вернадського. – К.,1993. – С. 25-26.
4. Виховання громадянина. Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти / П.Р.Ігнатенко, В.Л.Поклужний, Н.І.Косарєва, Л.В.Крицька. – К. : Інститут змісту і методів навчання,1997. – 252 с.
5. Гниловська, Н.Ф. Вивчення читацьких інтересів та попиту кримських татар на літературу національних авторів та видання рідною мовою / Н.Ф.Гниловська, Е.М.Машкова // Соціологічні дослідження в бібліотеках: інформ.-аналіт. бюлетень / Мін-во к-ри України, Націон. парлам. б-ка України. – К.,1994. – Вип.11. – С. 12-21.
6. Даньшина, И. Многонациональная литература и массовая библиотека / И. Даньшина // Сов.библиотековедение. – 1992. – №1. – С. 51-62.
7. Добко, Т.В. Бібліотеки і національно-культурне відродження / Т.В.Добко // Наукова бібліотека в сучасному соціокультурному контексті : міжнар.наук. конфер.,12-15жовтня 1993. Ч.1 /АН України; ЦНБ ім. В.І. Вернадського. – К.,1993. – С. 24 -25.

8. Добко, Т.В. Внесок бібліотек України у відродження національної самосвідомості, духовності, культури народу (на основі досвіду 80-90-х років) / Т.В.Добко // Публічні бібліотеки: сучасність і майбутнє: зб. статей Міжнарод. наук.-практ. конфер. – К.,1998. – С. 74-81.
9. Добко, Т.В. Масові бібліотеки України в культурному розвитку суспільства 80-х років : автореф. дис. на здоб. ступ. канд. істор. наук / Т.В.Добко. – К.,1994. – 20 с.
10. Добрынина, Н.Е. Многонациональная отечественная литература и читательская ориентация / Н.Е. Добрынина // Книга и чтение в зеркале социологии. – М.,1990. – С. 118-137.
11. Добрынина, Н.Е. К вопросу об изучении национально-особенного и интернационального в массовом чтении / Н.Е. Добрынина // Сов.библиотековедение. – 1976. – №4. – С. 31-43.
12. Добрынина, Н.Е. Состояние чтения в 70-80гг.: стат.-социолог.обзор / Н.Е. Добрынина, А.И. Рейтблат // Книга и чтение в зеркале социологии. – М.,1990. – С. 14-16.
13. Дьячков, М.В. Задачи библиотек в сохранении и использовании местных языков. Постановка проблемы / М.В.Дьячков // Библиотековедение. – 1997. – №4. – С. 33-40.
14. Дьячков, М.В. Издание книг на национальных языках как база образования и библиотечной работы / М.В.Дьячков // Вестник БАЕ. – 2001. – №1. – С. 20-28.
15. Клюев, В.К. От массовой библиотеки - к публичной / В.К.Клюев // Библиотековедение. – 1993. – №2. – С. 108-112.
16. Книга и чтение в жизни советского села: Проблемы и тенденции. – М. :Книга,1978. – 184 с.
17. Конституція України та відродження культури національних меншин Одещини : наук.-практ.конфер.(12-13 червня 1997р.) / Упоряд. М.Г. Польовий. – Одеса :Маяк,1998. – 104 с.
18. Корнієнко, А.П. Результати дослідження потреб і запитів читачів окремих національних груп населення республіки як один з важливих факторів формування фонду краєзнавчої літератури / А.П. 19.Корнієнко //Краєзнавча робота бібліотек-фактор патріотичного і інтернаціонального виховання населення : матеріали республ. наук.-практ. конфер. працівників обл. б-к УРСР. – К.,1990. – С. 76-82.
19. Макарова, А.Л. Библиотекам о национальных группах населения Украины / А.Л. Макарова // Сов.библиотековедение. – 1990 – №2. – С. 22-28.
20. Маркова, В. Модель організації бібліотечного обслуговування етнічних меншин України / В.Маркова // Вісн. Кн. палати. – 1998. – №2. – С. 10-12.
21. Маркова, В.А. Бібліотечне обслуговування етнічних меншин України : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук / В.А.Маркова. – Х.,1998. – 16с.
22. Маркова, В.А. Библиотека как центр удовлетворения национально-культурных потребностей пользователей / В.А.Маркова // Информационная культура: прошлое, настоящее, будущее : междунар. науч. конф., Краснодар, Новороссийск,11-14 сент. 1996 г. : тезисы докл. – Краснодар,1996. – С. 392-398.
23. Навродська, С.Р. Деякі аспекти вивчення потреб білоруського населення, що проживає в Україні, у національній книзі // Соціологічні дослідження в бібліотеках: Інформ.-аналіт. бюллетень / Мін-во культури України; Держ. б-ка України. – К.,1993. – Вип.6. – С. 15-22.
24. О работе библиотек г.Киева с различными национальными группами / Сост. Цурина И.А.; науч.ред. Л.И. Куштанова;Мин-во к-ры СССР; ГБЛ. –М.,1991. – 5 с. – (Библ. дело. Информ. сообщ. №2; Вып. 6).
25. Омаров К.О. Руководство чтением в библиотеках с многонациональной читательской аудиторией // Сов.библиотековедение. – 1987. – №1. – С. 56-60.

26. Публічні бібліотеки в інформаційному суспільстві / Британська Рада в Україні. – К., 1998. – 36с.
27. Соціальні функції бібліотек в сучасних умовах / Мін-во культури України; Нац. парлам. б-ка України. – К., 1995. – 15 с.
28. Читацькі інтереси та попит на українську художню літературу в бібліотеках республіки: (основні підсумки республіканського соціологічного дослідження, провед. Держ. республ. б-кою для дітей в 1989-1990рр. – К., 1990. – 145 с.
29. Читацькі запити молоді України та ступінь їх задоволення в бібліотеках України: (за результатами 1-го етапу комплексного соціологічного дослідження «Молодий читач України початку 90-х років») / Скл.: Крамар С.М. та ін.; Держ. б-ка України для юнацтва. – К., 1993. – Вип.1: Соціолог.- інформ. бюлетень. – 1993. – 42 с.
30. Чтение в культурной жизни советского человека / Сост. Л.А.Ситникова. – М., 1988. – 32 с. – (Культура и искусство в СССР. Сер. «Библ.дело и библиогр»: Экспресс-информ; Вып.1).

Стаття надійшла до редакції 19.12.2014

A.I. Sydorenko

THE READER OF THE LAST QUARTER OF THE 20TH CENTURY AND HIS VISION OF ROLE AND PLACE OF THE PUBLIC LIBRARY IN SATISFACTION OF NEEDS OF THE NATIONAL MINORITIES IN THE SYSTEM OF SOCIAL COMMUNICATIONS OF SOCIETY

The article is devoted to description of the readers who are the representatives of the national minorities and to activity of the public libraries in satisfaction of their informative needs in the 80s-90s years of the 20th century.

Key words: national minority, public library, informative needs of national minorities.

УДК 024:324.15 (477)

Т.В. Сидоренко

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ПІВДНЯ УКРАЇНИ в 40-80-ті роки ХХ ст.

У статті розглядаються питання культурно-просвітницької діяльності бібліотек Півдня України в 40-80-ті роки ХХ ст. Визначені основні напрямки і форми популяризації літератури.

Ключові слова: культурно-просвітницька діяльність бібліотек, масова робота, популяризація літератури, Південь України

Осмилення здобутків та ролі культурно-просвітницької діяльності 40-80-х років ХХ ст. у культурному розвитку Півдня України, вивчення досвіду тогочасних бібліотек необхідні для відтворення та збагачення уявлень про культуру Півдня України, для характеристики шляхів становлення та розвитку цієї діяльності. Окремі дослідження культурно-просвітницької діяльності бібліотек здійснені вітчизняними дослідниками Г.Бородіною, Н.Захаровою, Р.Кірою, Л.Одинокію, Н.Малиновською, Н.Солонською та ін., а також зарубіжними дослідниками Р.Ахметзяновою, Т.Івановою, Т.Кім, Н.Степановою.

Питання культурно-просвітницької діяльності бібліотек означеного періоду на